Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto IX. Št. 14.

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
Naročnina četrtletno 15 din
za pol leta 30 din
za vse leto 60 din
Posamezne številke 1.50 din
V zamejstvo celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 5. aprila 1940.

Upravništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17
Poštnočekovni račun:
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo
Oglasi po tarifu
Tiska Zadružna tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

Malo odgovora

V velikonočni številki »Jutra« je dal objaviti Lajovic Anton sestavek, ki po svoji osnovni nameri zasluži nekaj odgovora. Napisan po 26. avgustu 1939 je ta sestavek uničujoč dokaz, da je po 20 letih Jugoslavije in njenih notranjih borb neka plast inteligence v razumevanju celotne slovenske in južnoslovanske problematike prav tam, kjer je bila pred 20 leti. Ako spada v to plast tudi človek z vsaj v eni smeri našega kulturnega ustvarjanja nadpovprečnimi kvalitetami, je to tem bolj značilno za duhovno zmedenost pri nas.

Ob strani nam je pustiti tukaj natančnejšo analizo duhovne strukture, iz katere je ta sestavek napisan, in ugibanja, zakaj je bil napisan in kdo se hoče, kakor nekdaj s podobnim Župančičevim lapsusom, z vsebino tega sestavka politično okoristiti. Za javnost more biti odločilna le vsebina tega sestavka. Razen tega moramo že priti čez to, da gledamo v kulturnem delavcu naivnega človeka, ki je in politicis komaj odgovoren za to, kar dela in govori. Zlasti pa nam ni mogoče kaj takega misliti o g. Lajovicu, ki je vse prej kakor naiven. G. Lajovic sam pa se menda tudi zaveda, da samo zaradi tega, ker je priznan slovenski skladatelj, nima nobene pravice, zahtevati večje ozirnosti kakor vsak drugi, kadar se spusti na polje, ki je domače tudi drugim in ne samo piscu.

Izhodišče, ki ga g. Lajovic sicer ne orisuje expressis verbis, ki pa vendar zelo jasno izbija iz njegovega sestavka, je klavrno. Res ni mogoče bolj natančno označiti tega (čisto jutrovsko aksiomatično namreč), da ljudje, ki priznavajo dejstvo slovenske narodne individualnosti, ki to resnico izpovedujejo ter zahtevajo njenega adekvatnega upoštevanja v političnem redu pri nas in okrog nas, kažejo s tem duha ožine; ljudje pa, ki to resnico zanikujejo in se ji posmehujejo ter jo nadomeščajo z neko mistiko jugoslovenske krvi ali kaj, pa duha širine. Kdor da priznava dejstvo slovenske narodno kulturne individualnosti ali celo samobitnosti (ali ni v tem nekoliko pleonazma?), ta je omejen, nazadnjaški Samoslovenec. Saj nazadnje ne more za to, da nima njegove, Lajovičeve široke, jugoslovenske napredne in mistične nature. Svojo pesem bodo ti plesalci v ječi svoje slovenske omejenosti kmalu izpeli in tako pridejo zopet na vrsto ljudje širokih duš, jugoslovenski progresisti in mistiki krvi.

To v kratkih besedah je aksiomatično duhovno izhodišče in bistvena vsebina Lajovičevega sestavka.

Ne, g. Lajovic, tako preprosta, kakor ste si jo zamislili, ta stvar vendarle ni.

Predvsem bi rekel, da je vredno vedeti in da je že skrajni čas, da ve to tudi vsak slovenski kulturni delavec, da namreč Samoslovencev na Slovenskem nikdar ni bilo, jih ni in jih nikdar ne bo. To ljudje, kakor je g. Lajovic, le podtikajo, morajo podtikati, ker sicer sploh ne bi vedeli, kam s svojim jugoslovenstvom, kako ga utemeljiti. Kot beli dan je jasno, da noben narod ne more živeti samo iz svojih moči in da more tako majhen narod, kakor je slovenski, svobodno dihati le, če zraven bistvene smeri svoje vsestranske okrepitve istočasno (in ne v takem mehaničnem izmenjavanju poudarjanja individualnosti in jugoslovanske skupnosti, ne s tako delitvijo funkcij: tu ljudje s poudarkom individualnosti, tam pa ljudje s poudarjanjem skupnosti, kakor si g. Lajovic vse to predstavlja, da bi utemeljil svojo jugoslovensko širokost in naprednost) vodi odkrito in moško politiko južno-slovanske politične skupnosti in solidarnosti, a sodeluje tudi z vsemi drugimi narodi, ki so enako ogroženi. Jugoslovanstvo nam ne sme biti plot, čez katerega ne bi smeli gledati v svet in njegovo presnavljanje v še širše skupnosti. »Jugoslovenska mistika krvi« je kaj pripravna, da nam ta široka obzorja zastre in namesto plotu samoslovenstva postavi plot jugoslovenstva. Ker je ljudi, katerih glasnik je g. Lajovic, strah vsakega poudarka resničnosti slovenske narodne individualnosti in so ti ljudje brez prave vere v realno vrednost moralnih naporov za resnico, pravico in svobodoljubnost, zato so si izkonstruirali neke ekskluzivne Samoslovence. Le pred ekskluzivnimi Samoslovenci utegne biti jugoslovenstvo gospoda Lajovica in njegovih vendarle še neka širina. Sicer pa je preveč očitna neresnica in le v plašč sile, naprednosti in širine zagrnjena plašnost, neodkritost in ozkosrčnost.

Še danes noče g. Lajovic razumeti, da je v vseh notranjepolitičnih borbah v Jugoslaviji šlo in še danes gre v bistvu za to, da se sezida Jugoslavija od spodaj navzgor, ne pa od zgoraj navzdol. Jugoslavija bi bila brez bitne upravičenosti, če bi zanikala tudi le en živi sestavni del, ki je sodeloval ob njeni ustanovitvi. Bila bi ob času preskušnje brez prave odporne sile. Šlo je in gre torej le za priznavanje slovenskega, hrvaškega in srbskega naroda kot načel, od katerih je treba izhajati k jugoslovanstvu, zoper tisto jugoslovenstvo, po katerem je bilo zlasti slovenstvo in hrvaštvo le nekakšna milostna koncesija jugoslovenskega načela. Lajovic noče razumeti ali pa je pozabil, da je ni bilo skupine, ki bi bila z večjo prostodušnostjo pristala na Jugoslavijo, kakor slovenski narod. Od vsega začetka ni šlo za nič drugega kakor za to, da se dokopljejo do pravega pojmovanja jugoslovanske ideje močnejši tam doli na jugu in da »jugoslovenska mistika« posameznih plasti med Slovenci izgine ter jugoslovanska ideja zadobi realnejšo vsebino. Med Slovenci slej ko prej ni skupine, ki bi se bila odločila za to, da se bori za popolnoma samostojno slovensko državo. Mogoče je reči le to, da obstoji med Slovenci močna skupina, ki priznava Jugoslavijo včeraj kakor danes ali jutri le zaradi tega, ker vidi v njej dovolj mogočosti za svobodni razvoj ali vsaj dovolj mogočosti za izvojevanje pogojev za svobodni razvoj slovenskega naroda. Res je, da to priznanje nima ničesar opraviti z absolutnim jugoslovenstvom g. Lajovica. Upam pa si trditi in zlasti danes, ko je v moje veliko veselje, čeprav ne v enako veselje tudi g. Lajovica, krenila notranja preureditev Jugoslavije s sporazumom z dne 26. 8. 1939 na boljšo pot, da je naše pojmovanje in realiziranje jugoslovanske ideje po tem pojmovanju sposobno, kljubovati silnejšim viharjem kakor njegova »jugoslovenska mistika«. V to mistiko se zatekajo le tisti, ki imajo za združujoče, moralne kakor tvarne moči med narodi premalo smisla in ki se kljub siceršnjemu drugačnemu videzu boje, da realnih, združujočih skupnih jugoslovanskih koristi morda ni. V meni takih strahov ni.

Zdravi državni organizmi morejo rasti le na živem, realiziranem priznavanju enakopravnosti vseh tistih, ki ta organizem sestavljajo, na živih skupnih koristih. Da bi se ta enakopravnost v Jugoslaviji realizirala, smo danes na dobri poti. Nikdar pa tudi ni bilo med Slovenci izrazitejših ljudi, ki bi zanikali obstoj in moč živih, važnih skupnih koristi Srbov, Hrvatov in Slovencev in jih zlasti ne more biti, ko ne gre samo za obstoj slovenstva, hrvaštva ali srbstva, temveč za obstoj vseh malih narodov, in ko razmere kriče, da naj se zlasti mali narodi Srednje Evrope naslonijo drug na drugega in se bore zoper skupno nevarnost. Ne potrebujemo za to spoznanje »jugoslovenske mistike«. V duhu te »jugoslovenske mistike« so nekdaj samo zapostavljali in teptali slovenske in hrvaške pravice in uničevali velike moralne moči srbskega naroda.

Namen tega sestavka ni, da bi se razgovoril z g. Lajovicem tudi o vseh drugih samovoljno postavljenih tezah in antitezah njegovega sestavka, neutemeljenih trditvah, o nedoslednosti in nejasnosti rabe raznih pojmov. Zato naj končam. Moj namen je predvsem protestirati zoper središčno miselnost njegovega sestavka. »Jugoslovenska mistika«, ki jo propagira g. Lajovic, je privedla pred leti Jugoslavijo na rob propada, Slovence pa spravila skoraj v obup. To se pa ne sme več ponoviti.

Udè Lojze.

V znamenju zaostritve

I.

Zadnjič smo opozorili, kakšne nasledke je nujno imel finski polom: razgibal je ljudske množice zavezniških držav in jim vdahnil odločnost. Povedali smo tudi, da se bo ta odločnost neizogibno in kmalu pokazala v vojskovanju.

Kajti tak je zakon psihologije množic: če vedo njeni vodniki, njeni **pravi**, svobodno izbrani vodniki, da so ljudske množice za njimi in kaj te množice pričakujejo od njih, je s tem že samodejno pomnožena njih volja in odločnost. Ne nosijo več sami vse odgovornosti, množice jo nosijo z njimi. Še zmeraj pa je to pomenilo skrajno in brezozirno zaostritev, boj do konca.

Na bojiščih se sicer ni zgodilo nič nenavadnega. Zaveznikom se ne mudi. Čemu bi hiteli, ko jim pa z vsakim dnem narašča moč in ko hkratu pričakujejo, da bo zaostrena blokada nasprotnika z vsakim dnem bolj oslabila? Zato pa je bila dejavnost tem živahnejša na tistem polju, ki se imenuje sicer še diplomatično, ki pa že prav močno prehaja v vojno. Sem pa je šteti v prvi vrsti pritisk na nevtralce.

II.

Doslej so pritiskali na nevtralce samo Nemci. Nasproti temu pritisku hočejo postaviti zavezniki svoj protipritisk. Francoski general Duval opozarja v »Journal des Débats« nato, da ne smeta delati diplomat in vojak ločeno. Če imajo Nemci pri nevtralcih večje uspehe, tedaj zategadelj, ker so zmeraj kazali od zadaj svojo vojaško moč. Zato je resnična Fochova beseda, da moramo pokazati svojo vojaško silo, če hočemo, da je ne bo treba uporabljati. Še bolj določno so opredelili Angleži svoje stališče: Država, ki še zmeraj trguje z Nemci, čeprav ti ovirajo njen promet z zavezniki, krši svojo trgovinsko-politično nevtralnost in se izpostavlja povračilnim meram, ki naj ovirajo njeno trgovino z Nemci. Udarec na »Altmark« je bil znamenje v tej smeri. Kratko in malo: Angleži hočejo pojem nevtralnosti razširiti z zgolj vojaškega tudi na trgovinsko področje. Pri tem pa upajo Angleži celo, da bo ta protipritisk nevtralcem prav, saj bodo tako postali bolj neodvisni glede na nemške grožnje in ne bo jim treba ostati zgolj pri papirnatih protestih. Vsekako je res, da se nevolja nevtralcev obrača manj zoper zaveznike kakor zoper Nemce. Zanimiv je v tem pogledu sestavek norveškega lista »Arbeiderbladet«, ki sicer nastopa zoper angleško kršenje nevtralnosti, vendar pa ugotavlja, da ni doslej angleško vojskovanje zahtevalo še nobenega norveškega življenja.

III.

Za zdaj kažejo zavezniki svojo odločnost najbolj na severu. Tu lahko Nemčijo tudi najbolj neposredno prizadevajo. Iz Norveške dobiva živila, zlasti tudi za industrijo prepotrebno maščobo, iz Švedske železo. Kot dobavitelj za železo je Švedska posebno važna. Pred vojno je morala uvažati Nemčija 22 milijonov ton železne rude na leto. Od teh je prišla nekako polovica na Švedsko. Francija, ki je dobavljala dobro četrtino, ne šteje več zaradi vojne. Amerika zaradi

blokade. Uvoz iz drugih držav ni znaten, komaj če nadomesti tisto množico, ki jo Nemčija izvaža vanje v obliki industrijskih izdelkov. Važnost švedske železne rude za Nemčijo je torej očitna. Tu se utegne morebiti tudi zasukati nož. Kajti prav obema skandinavskima državama je Nemčija trgovino z zavezniki breozirno uničevala. Potapljala jima je celo ladje, ki sploh niso imele namena, trgovati z zavezniki, ki so zagrešile samo to, da so šle, da so morale iti v angleška pregledna pristanišča. Tako pa utegne postati tudi za ti skandinavski državi neizogiben sklep: če nam že kdo brani, da ne smemo trgovati z njegovim nasprotnikom, nam ta drugi natančno z isto pravico lahko brani, da trgujemo s prvim. In če nam ta prvi še navsepovrh potaplja ladje, naše narodno premoženje, in ubija naše mornarje, potem bomo tudi mi prisiljeni misliti na povračilo in z njim pretrgati trgovske zveze. A zlasti je gotovo, da bodo taki pomisleki pridobili na moči, ko bodo nevtralci čutili, da jim Nemčija ne more več vojaško škodovati in da po drugi strani ne bodo imeli zaradi prenehanja trgovine tvarne škode. Na oboje pa zavezniki mislijo: vse blago, namenjeno Nemčiji, so pripravljeni kupiti oni, pomnožene vojne ladje v Severnem morju pa naj nudijo moralno in če treba seveda tudi fizično oporo. Medtem so pa prišli Skandinavci tudi že sami do prepričanja, da je v sedanjem celostnem svetu dobro biti pripravljen. V tem prepričanju jih je utrdila že rusko-finska vojna. Danes nastopajo švedski listi zoper naivno vero, da bodo druge države sledile švedski razorožitvi, in zahtevajo napor vseh sil. In tako tudi na Švedskem delajo orožarne in se polnijo vojašnice.

IV.

Znamenja velikanskih priprav in zaostritve so pa videti tudi na drugih straneh.

Halifax je poklical britanske diplomatične zastopnike iz Budimpešte, Belgrada, Sofije, Bukarešte, Aten in Ankare v London na posvet. Da je ta razgovor v zvezi z nemškimi poskusi, pritegniti te države v nemško vojno-gospodarsko področje, ni težko uganiti. Najbolj ga bo seveda zanimalo, kako bi se dal preprečiti dovoz vojnega materiala iz teh držav v Nemčijo in za koliko so te države od Nemčije gospodarsko-politično odvisne. Tudi v teh državah hočejo zavezniki pokupiti vse, kar šteje za izvoz v Nemčijo. V zvezi s tem je zanimivo, da turška pošta že danes ne sme več sprejemati pošiljk z živili za Nemčijo. In če sta tako Churchill kakor Chamberlain napovedala, da zavezniki ne bodo dovoljevali izvoza svojih pridelkov in izdelkov v nevtralne države, razen kolikor so jih te uvažale v mirnih časih, tedaj je to samoobseben nasledek njihne blokadne politike.

Tudi med Rusijo in zavezniki so se razmere zaostrile. Pri tem pa so dejavni slednji vse bolj kakor prva. Surič, sovjetski poslanik v Parizu, je moral iti, ker je pokazal malo takta nasproti zavezniškim državam v neki čestitki Staljinu. Britanske vojne ladje so zasegle na daljnem Tihem morju dve ruski ladji, natovorjeni z bakrom, antimonom, volframom in cinom, torej samimi važnimi vojnimi surovinami, ki so po prepričanju zaveznikov bile namenjene, da gredo po sibirski železnici v Nemčijo. Če pri tem še pomislimo na brezozirno priznanje zavezniških vlad, da so pomagali Fincem zoper Ruse z orožjem in da so bili tudi pripravljeni, pomagati jim z vojsko, če se nadalje pomisli na Halifaxovo obljubo Fincem, da bodo njihne meje dokončno urejene po vojni, tedaj dokazuje vse to, da zavezniki še daleč ne upoštevajo Rusije tako, kakor so jo še pred pol leta, in da se ne plašijo niti oboroženega spora z njo. Zelo oster je v tem pogledu »Temps«, poluradno glasilo francoskega zunanjega ministrstva, ki pravi naravnost, da stoji Rusija za Nemčijo in da bo pri vseh poskusih zaveznikov, razbiti tretji rajh, Staljin njihov nasprotnik.

Tudi uspeh rusko-finske vojne!

Sicer pa mislijo Francozi, da je ruska nevtralnost kar naravnost z Nemci domenjena. Kajti Hitler da niti ne mara na pomoč rdeče vojske, katere vrednost mu je znana. Pač pa potrebuje gospodarske pomoči, ki pa jo more dati le nevojskujoča se Rusija.

V.

Za razumevanje današnjega vojno-političnega položaja je nad vse važen in zanimiv govor, ki ga je imel sovjetski zunanji komisar Molotov dne 29. letošnjega marca na šesti seji vrhovnega sovjeta. Govor je to, ki deloma brani, deloma napada. In glede katerega se včasih zdi, da se tudi, kadar napada, le bolj brani.

V posebno celostno logiko spada seveda, če imenuje ruski napad na malo Finsko boj za varnost Sovjetske zveze in če podtika na isto sapo zaveznikom, ki so pomagali Finski v boju za neodvisnost, zaradi tega imperializem. Statistika o finskih in ruskih zgubah je bila tako le namenjena lastnim podložnikom, saj Molotov gotovo natančno ve, kako presojajo trditve in številke demokratičnih na eni in celostnih držav na drugi strani tisti narodi in ljudje, ki jim ne predpisuje vsakdanje prepričanje celostni tisk. Mislimo, da ga tudi ni še tako miselno preprostega Hejslovana, ki bi tistim številkam verjel. Zato imajo za kakšnega pozornega bralca kvečjemu ta pomen, da bo po Molotovljenem zgledu, ki je finske zgube okroglo potrojil, potrojil še ruske zgube, kakor jih je navajal ravno Molotov sam. V celostno govorništvo spada tudi primera z Albanijo, ki bi morebiti na sebi ne bila niti tako slaba, čeprav je seveda precejšen razloček med stvarjo, ki jo kdo sam stori, ali pa le da, da jo store drugi.

Vse bolj važni in na zaveznike naslovljeni pa sta bili dve drugi točki njegovega govora: prva, ki oznamenjuje govorice o fantastičnih načrtih ruske vojske zoper Indijo za nesmisel, druga pa, ki ugotavlja, da je doslej Rusija dobavila Nemčiji manj, kakor je to storila samo Romunija.

Zavezniki sicer vedo za kislo grozdje, ki je skrito v teh besedah: za prvo stvar je sovjetska vojska nepripravljena in nesposobna, za drugo pa rusko gospodarstvo. Njihov pomen leži vse drugod. Kajti vsak ve, da so ravno nemški listi objavljali in na široko razpredali tiste »nesmiselne fantastične načrte rdeče vojske« in da so prav tako ravno nemški listi zagotavljali in dokazovali, da se je zavezniška blokada ponesrečila, ker ima Nemčija na razpolago ves velikanski ruski trg.

Molotovljev govor pomeni torej vsaj na zunaj odmik od Nemčije. Morebiti ima tudi namen, opozoriti zaveznike, da nimajo vzroka, razširjevati blokado na Črno morje, ki jo napoveduje Churchill. Druga stvar je seveda, če je mišljen ta odmik odkrito in zlasti za daljšo dobo. Rekli smo že, da Francozi v rusko nevtralnost ne verjamejo. Njihni diplomati so doslej pokazali, da so bolje poučeni od angleških, saj so že v času, ko so Angleži še trdno upali v rusko zavezništvo, poročali o rusko-nemških zveznih pogajanjih. Zato je prav mogoče, da vse te besede niso drugega kakor poskus, uspavati zavezniško čuječnost na južnem vzhodu.

Tu pa morajo iti zavezniki svojo pot naprej, če sploh hočejo kedaj privesti vojno do zmagovitega konca. Zato bodo tudi te in take besede upoštevali samo, kolikor jim gredo v priklad pri občnem strategičnem načrtu.

Hiter mir more biti samo pax germanica — nemški mir, je rekel Daladier. A Roosevelt je prišel na podlagi poročila Sumner Wellesa, svojega v Evropo poslanega zaupnika, do sklepa, da vojne še ne bo kmalu kraj.

Po tem spoznanju pa se bo uravnavala strategija Francije in Anglije. In, prej ali slej, tudi — Amerike.

Izidor Koštrun:

Pred novim koledarjem

(Razredčeno in pospešeno nadaljevanje.)

Sreda, 1. VI. 1938. — »Jutro« se ozira na poročilo »Slovenca« glede obiskov in naporov Rudolfa Juvana v Belgradu in pravi, da mu ni prav nič znano, da bi se bila NSZ odločila prositi za sprejem v Jugoras, ker NSZ nikakor ni dr. Kramerjeva. — Dr. Anton Korošec predava v akademskem klubu JRZ o aktualnih političnih vprašanjih. Akademska mladina mu priredi prisrčne ovacije.

Sobota, 4. VI. 1938. — »Jutro« poroča, da se z odobritvijo glavnega odbora JRZ ustanovi v Ljubljani poleg katoliškega tudi pravoslavni odbor JRZ, v katerem se bodo zbirali pripadniki JRZ pravoslavne vere. — »Samouprava« poroča, da je imel poslanec Karel Gajšek samo od 15. III. naprej 12 shodov v svojem okraju. Povsod je ljudstvo z odobravanjem poslušalo izvajanja poslanca in pozdravljalo voditelja JRZ, dr. Milana Stojadinovića.

Petek, 10. VI. 1938. — »Agrarna misao« dr. Milorada Nedeljkovića, ki je mimogrede tudi generalni direktor Poštne hranilnice, zažene klic, naj se Srbi zbero v eno falango: Ali naj se umaknemo sedaj, ko sekajo naše sablje in se vlada po naših zakonih? — »Jutro« opozarja s tem v zvezi, da je »Slovenec« dr. Nedeljkovića že večkrat predstavil slovenski javnosti kot poslovnega človeka, ki mu je tuja miselnost belgrajske čaršije.

„Filozofske osnove Rosenbergovega nazora“ *

Svetovni nazor plemen se zato ne da pobijati, ker ni drugega kot pojav krvi, ki ga je ustvarila. Kri pa je aksiom.

Ta nazor o resnici je seveda silno važen za sedanjo nemško politiko, notranjo in zunanjo.

Rosenberg in znanost

Rosenbergu je tudi znanost plod plemena. Kakor si je ustvarilo vsako pleme svojo umetnost, tako si ustvarja tudi svojo znanost. Sedanja znanost je germanska, ker pojav germanske duše je, da vnaša vzročnost v pojave vidnega sveta. Druga plemena po njegovem mnenju nimajo te lastnosti. One ne čutijo potrebe po vzročnosti, ampak se zadovoljujejo s tem, da si razlagajo razne zanje nerazumljive pojave s čarovnijo, s čudežem itd.

Tako moramo po Rosenbergovem mnenju ločiti med fiziko in fiziko itd., ker ena je germanska, druga je na primer judovska, obe pa ne razlagata in ne moreta razlagati naravnih pojavov in zakonov na isti način in enako, ker jih popolnoma drugače spoznavata. Spoznavanje je vendar odvisno od krvi, med krvjo enega in drugega plemena pa je neizmerna razlika.

Zlasti pravo je specialen izraz določenega plemena. Pravo enega plemena ne more veljati za pravo drugemu plemenu. Zato je napačno, da je vsa moderna pravna znanost — tudi nemška — zidana na rimskemu pravu, ki je plod drugega plemena in drugega časa, kakor je nemško pleme v sedanjem času in sedanjih okoliščinah.

Novi mit

»Mit je tisti svetovni nazor, ki narodu zavestno izraža nadčutni značaj in prizadeve njegove krvi,« je svojski način življenja, svojski miselni svet in red, svet simbolov kakšnega naroda, vse to spojeno v eno, — to je mit določenega naroda.

Vsako pleme — uči Rosenberg — ima svoj mit. Imeli so ga Grki, imajo ga Judje, le Evropa ga še nima. Krivo je krščanstvo, ki je bilo vsiljeno Evropi v trenutku, ko je preživljala svojo pubertetno dobo. Krščanstvo je evropskega človeka zastrupilo in duhovno posililo ter ga ponižalo za božjega oziroma papeževega sužnja.

Prišel pa je po Rosenbergovem mnenju čas, da si tudi Evropa ustvari svoj mit, svojo severnjaško vero. To bo na starih severnjaških pripovedkah, ki bodo služile kot prispodobe, sloneča vera časti, vera krvi, v nasprotju z vero ljubezni, s krščanstvom, ki je vera slabičev. Krščanstvo in mit krvi se izključujeta.

Rosenberg in krščanstvo

Iz dosedanjih Rosenbergovih »tez« je lahko spoznati, do kakšnih zaključkov je prišel z ozirom na krščanstvo. Je dovolj bister, da ve, da se njegov »mit« in krščanstvo kljub uradnim zagotovilom o nasprotnem izključujeta. To večkrat in na mnogih mestih tudi jasno in odkrito pove, dasi na drugih vedno znova zapoje staro pesem o sodelovanju.

Krščanstvu sicer priznava neke »zgodovinske« zasluge, katerih mu pač niti on ne more odrekati, vendar trdi, da so vse plemenitejše elemente vnesli v krščanstvo šele Germani. Povzpne se celo do trditve, da je postalo krščanstvo že samo s tem poplemeniteno, ker so Germani verjeli njegovim naukom.

Ne ugajajo pa mu »univerzalistični nazori« krščanstva, ki uče, da je Večna Resnica, ki je za vse človeštvo in za vsa plemena, za vse narode enaka in nespremenljiva.

Nadalje se mu upira nauk o Bogu — Stvarniku, nauk o grehu in milosti, zlasti pa še nauk o izvirnem grehu. Kot iznajditelj »mita 20. stoletja«, nove vere, ki postavlja na mesto ljubezni in usmiljenja čast in ponos, se zlasti spotika ob nauk o ljubezni, ponižnosti in zatajevanju. Papeštvo mu je čarovniška ustanova, pač pa mu je všeč ustroj katoliških, zlasti viteških redov, ki jih stavlja za zgled, kako naj organizirane zveze mož vladajo narodu.

Rosenbergovo plemenoslovje

Ves Rosenbergov nauk ima svoj logični zaključek v njegovem nazoru o človeških plemenih in njihovi vrednosti. To mu daje smisel in praktično vrednost.

Sicer pa uči Rosenberg dvoje različnih plemenskih naukov. Eden je namenjen za ušesa tujih na primer japonskih diplomatov — torej celo barvnih narodov — in v njej trdi, da sicer niso vsa plemena enaka, da pa se dopolnjujejo. Morajo pa biti čista. Vsako pleme ima svoje posebne vrline, ki jih drugo nima, in te vrline bo moglo razvijati dalje le, če bo ostalo čisto, kajti kri je tista, iz katere izvirajo te vrline.

Toda to plemenoslovje je namenjeno le za izvoz. Bolj odkrit je v plemenoslovju, ki ga uči doma. V tem trdi, da je nemški narod določen za gospostvo nad drugimi plemeni, ki so manjvredna. Edino severniško, evropsko pleme je ustvarjajoče in zmožno napredka, ostala so pasivna in suženjska. Ker pa ne more zanikati, da bi druga plemena ne bila ustvarila velikih del, ki so tudi še danes last in v korist vsemu človeštvu, mora seveda ugotoviti, da sestavljata večino narodov dve plasti: nižja, suženjska, ki samo sprejema, kar ustvarja višja, gosposka, severniška, ki ji vlada. Vsi veliki možje vseh narodov so bili po tem nauku severniki, na primer Dante, stari indijski modrijani in kralji, Rimljani in Grki, Jezus, francosko plemstvo itd.

Sestavil je tudi nekako lestvico — »ranglisto« — plemen, kjer jih je ocenil kakor teniške igralce. Najvišje je postavil severniško, sledi ji nekaj drugih evropskih plemen, ki jih je severniško pleme odločilno izoblikovalo. Eno najbolj propadlih plemen so Čehi. Judje pa so sploh najnižje pleme, zajedavci drugih plemen in to čisto v biološkem smislu, kakor poznamo zajedavce na primer pri živalih in rastlinah.

* Primerjaj št. 10. in 11.

— Sicer je »Jutro« že več dni v skrbeh zaradi razmer v taboru dr. Mačka.

Sobota, 11. VI. 1938. — V Ženevi ima socialni minister velik govor o socialnem napredku Jugoslavije. »Slovenec« objavlja o tem obširno poročilo Avale.

Nedelja, 12. VI. 1938. — Z ozirom na predstoječi mladinski tabor v Ljubljani slavi minister za stavbe dr. Miha Krek na shodu na Viču v obširnem govoru delovanje dr. Milana Stojadinovića in njegovih sodelavcev.

Torek, 14. VI. 1938. — V domačih odmevih priobčuje »Slovenec« zanimivosti iz »Nacionalnega vestnika«, ki mu pravi »najbolj službeno glasilo JNS«, o »triumfalni poti Petra Živkovića po Bosni«. Omenjeni list je svoja poročila o tem opremil bogato tudi s slikami. »Slovenec« trdi, da so te slike najboljši dokaz o ničevnosti shodov, in še ne ve, da bo ta njegova trditev v najbližji bodočnosti potrjena kot pravilna.

Petek, 17. VI. 1938. — V Zagrebu se spopade »Hrvatski dnevnik« z »Obzorom« in ugotovi, da stvarno »Obzor« ruje proti hrvaškemu narodnemu gibanju in proti politiki KDK, čeprav si natika masko podpiratelja obeh. — »Delavska pravica« poroča o občnem zboru JSZ z dne 12. 6. 1938 in poudarja zlasti iz govora predsednika JSZ Srečka Žumra, da JSZ nikakor ne more sodelovati s takimi skupinami, ki so le v priprego slučajnim političnim tvorbam in so le sredstva za politične akcije. Za geslo »Najprej razbijanje, nato pa vladanje« je JSZ nedostopna.

Ponedeljek, 20. VI. 1938. — »Hrvatski dnevnik« priobčuje uvodnik, ki je posvečen desetletnici umora Pavla Radića in dr. Gjura Basarička v »narodni skupščini«, ko je atentator tudi smrtno ranil Stepana Radića. — Izve se, da je bila v nedeljo banovinska seja mladine JNS, ki je izredno uspela. Vršila se je v termalnem kopališču Laško. — Listi objavljajo po poročilu Avale vesti o uspešnem govoru finančnega ministra Letice na Grubišnem polju, ki je med drugim ponovil, da dviga JRZ visoko zastavo jugoslovenstva in unitarizma in nadaljuje tako politiko Svetozarja Pribičevića. Dr. Mačkova stvar je, če hoče avtonomijo ali federacijo, mi mu ne moremo slediti. Tudi dr. Hodža mu ne sledi, čeprav je Slovak. — Skoraj dobesedno tako je slavil unitarizem v Šabcu poštni minister Čvrkić, ko je kumoval zastavi organizacije JRZ.

(Dalje prihodnjič.)

Samouprava delavskega zavarovanja

Ena jugoslovenska naprava za drugo pada po sporazumu v grob. Zdaj je na vrsti Osrednji urad za zavarovanje delavcev, tisti, ki so ga jugosloveni ustanovili v Zagrebu, čeprav prej podobne naprave doli sploh ni bilo, in ga seveda niso hoteli dati Sloveniji, četudi smo tukaj tako napravo imeli že dolga leta in skušeno in izurjeno uradništvo z njo. S to ustanovitvijo so hoteli ubiti dve muhi hkratu: Hrvate, ki so belgrajski centralizem in njegove namene veliko bolj poznali, kakor Slovenci, in zato tudi vse odločneje odklanjali, pridobiti za centralizem s tem, da so jim dali donosno centralistično napravo. Slovence pa z njo vnovič udariti, da vsaj ne bodo imeli prav nikjer nobene besede in da bo njihni odpor zoper u-e-dinjevanje tudi gospodarsko zlomljen, tako da bi nazadnje sploh ne imeli nobene moči več, upirati se uničevanju lastne samobitnosti.

Razumljivo je, da odprava tako imenitne centralistične naprave ne gre jugoslovenom v priklad, razumljivo je tudi, da so takoj nastopili zanjo, seveda v »Jutru«, ki mu je ravnatelj ljubljanskega okrožnega urada dr. Bohinjec napisal v ta namen potrebni sestavek.

Od prvega dne, ko se je ustanovil v Zagrebu Osrednji urad, so bili Slovenci nezadovoljni z njim. Vpeljal se je pri nas s tem, da je prepovedal zidati ljubljanskemu okrožnemu uradu za njegov denar primerno veliko poslopje. Sicer pa ne bomo ponavljali vsega, kar se je o centralističnem gospodarjenju tega urada že vse pisalo, kar smo pisali posebno tudi mi. Samo za primanjkljaje pri južnih okrožnih uradih so morali slovenski delavci prispevati nad 22 milijonov. K temu pa so prišli še velikanski stroški za razkošno palačo nepotrebnega osrednjega urada, za drago visoko uradništvo pri njem, prišlo je nesmotrno nalaganje denarja, odvajanje našega denarja v južne kraje — kratko vse tisto, kar je bilo zmeraj pri nas nerazdružno povezano z vsako nacionalno zadevščino.

Človek bi torej dejal, če kak centralizem sploh, tega vsaj za Slovence in s slovenskega stališča ni mogoče braniti. Kajti na prvi pogled je očitno, in to prav za vsakega, da bi bilo bolje za našega delavca, pa tudi za podjetnika, če bi bili vsi tisti težki milijoni ostali doma, če bi ne bili zanje in za naše gospodarstvo zgubljeni. Navduševati bi se mogli zanj kvečjemu na jugu, kjer jim je pomenil kakor v vseh stvareh tudi v tej pravi zlati dež. Pri tej priložnosti pa je treba priznati, da Hrvatov ni zmamila donosnost centralističnega Osrednjega urada zanje, da bi bili spričo njega pozabili na načelo, odpraviti centralizem vsepovsod in zato tudi tam, kjer jim je bil izjemoma celo koristen.

To pa je seveda stvar, ki je za praktičnega jugoslovena dr. Bohinjca nedoumljiva. Kar roke je sklenil nad glavo in se takole začudil:

Godi se čudo, da celo pokrajina, ki je imela v svoji sredi sedež gospodarsko, socialno in finančno velepomembne vsedržavne socialno-zavarovalne ustanove, po svojih lastnih sinovih izjavlja, da te skupne ustanove noče in da hoče njeno likvidacijo. Pojav, ki hoče razbitje SUZOR-a tako do temelja, da ne bo ostal kamen na kamru, je psihološko zelo zanimiv in poučen, ker je v nasprotju z naravnimi sebičnimi težnjami vsakega posameznika in vsake tudi etično najpopolnejše celote.

In seveda ga nemalo skrbi, da ne bi ob vsem tem šel centralizem rakom žvižgat. Zato prihaja z zakonodajno skupnostjo v **načelih** socialnozavarovalnega prava, ki jo predvideva uredba o banovini Hrvaški, pa bi rad iz tega izvajal za socialno zavarovanje »primerno upravno skupnost«, to se pravi nadaljevanje centralizma, četudi je očitno, da zgolj enotna pravna **načela** no zahtevajo nobene druge skupnosti razen v okvirne zakonodaje, že celo pa ne skupnega denarnega gospodarstva, še več, da je skupnost v **načelih zakonodaje** samo dejansko priznanje popolne **samouprave.**

Dr. Bohinjec tudi plaši delodajalce, da bo decentralizirano zavarovanje dražje in trdi, da tudi ob centralizmu ostaja denar doma. Kar se tega zadnjega tiče, bi samo želeli, da bi bili ostali res doma vsi milijoni, o katerih smo zgoraj govorili. Kar se pa tiče podražitve zavarovanja, pa prav radi verjamemo, da bi res utegnilo biti, če bi dali, da bi centralisti tudi v prihodnje gospodarili v delavskem zavarovanju. Za preudarnega človeka je pa stvar dokaj preprosta: ne bo več treba vzdrževati dragega Osrednjega urada, ne bo več treba prispevati za pasivne urade, torej bo in mora biti zavarovanje **cenejše.** In to tudi bo.

Že celo pa so brez vsake osnove dr. Bohinčevi pomisleki glede varstva pridobljenih pravic ob prehodu iz pristojnosti enega urada v pristojnost drugega, glede potrebe široke osnove za zavarovanje in podobno. Vse take stvari se dajo urediti sporazumno, saj jih celo neodvisne države urejajo na take načine. Tista široka osnova nam je bila pa dozdaj samo škodljiva, zato res ne more nihče sprevideti, zakaj naj bi bila zdajci tako koristna. Mogoča je sploh samo na neki enotni kulturni in gospodarski ravni. Te pa pri nas ravno ni. Vemo samo, da so jo sicer jugosloveni zmeraj predpostavljali. Vemo tudi, koliko nas je veljala. In če nam jo skuša g. dr. Bohinjec spet kedaj prišepetavati, tedaj mu povemo samo to, da poznamo njegov namen in da nam je enaindvajsetletna skušnja pokazala in povedala toliko, da ne mislimo nasesti na nobeno prišepetavanje več.

Vabilo

Naročnike, ki tega še niso storili, prosimo, da nam čim prej nakažejo naročnino. Kdor bi ne imel položnice, jo dobi na vsaki pošti. Nanjo naj napiše na za to določenih mestih številko našega poštnega čekovnega računa — 16.176 — in naslov: Uprava tednika »Slovenija«, Ljubljana. Kdor položnico že ima, pa je ne rabi, naj jo shrani, ali še bolje: pridobi naj listu novega naročnika. Denar se lahko nakaže tudi s poštno nakaznico. Ustreženo nam je tudi z naslovi oseb, o katerih je pričakovati, da se bodo naročile, če jim pošljemo list na ogled. Kdor ne misli postati naročnik, naj list vrne z opazko: Ne sprejmem. Opozarjajte svoje prijatelje in znance na »Slovenijo«!

Ob tako različni vrednosti seveda ne gre, da bi imela vsa plemena enake človečanske in politične pravice. Tako so evropski dogodki zadnjih let čisto v skladu s plemenskim naukom gospoda Rosenberga, ki je svetovnonazorski učitelj nove Nemčije.

Sklepne misli dr. Janžekoviča

H koncu svoje razprave zavzema dr. Janžekovič kot filozof načelno stališče do Rosenbergovih »filozofskih« naukov. Dokaže mu, da se giblje v začaranem krogu, ko vpije: absolutna resnica je, da absolutne resnice — ni...

Dr. Janžekovič analizira Rosenbergov nauk s filozofskega stališča in dožene, da predstavlja dokaj čuden spoj Kantovega skeptičnega kriticizma in najnaivnejšega dogmatizma. Rosenberg prihaja naravnost začetniško neprevidno zelo mnogokrat sam v nasprotje z izhodišči svoje »filozofije«, kar ga pa niti najmanj ne moti. »Saj — to je vendar mit in filozofija krvi, ne pa — pamet«.

»... Logična resnica se mora vendar ravnati po krvi, da sploh lahko postane del prave, organične resnice, ne kri po logiki...«, z drugo besedo, razum se mora ravnati po pesti, ne pest po razumu. Novi mit si je hote zamašil ušesa pred glasom pameti. Njegovim pripadnikom nazadnje ni mogoče drugega reči, kakor da naj počakajo na sodbo zgodovine, končava dr. Janžekovič.

Pljuvanje v lastno skledo?

Zanimivo postaja Rosenbergovo gledanje sveta posebno v najnovejšem času, ko so nekateri znanstveniki preiskali Rosenbergov rodovnik in odkrili, da je Rosenberg potomec judovskih in letonskih prednikov. To je zdaj dokazano. Ob tem dejstvu seveda ne more več vrednotiti svet Rosenbergovih nazorov kot »klic njegove germanske krvi« in severnjaškega plemena, pač pa kot originalen poizkus avanturizma v kraljestvu filozofije.

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v l. 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Prestreljeni plašč. — Škorenj kot varuh pred zabodljajem sovražnega bajoneta.

Ko so bili končani nočni boji, smo ugotovili, da so nemško-avstrijske strojne puške prevrtale moj dolgi vojaški plašč od zadaj pod kolenom. Seveda se nisem zavedel, kedaj in pri kateri priložnosti je sovražni strojničar streljal in zadeval moj plašč namesto mene. Kot očiten dokaz, da so me tisto jutro v vseh bojih na celi črti spremljala samo srečna naključja, moram še omeniti, kako so me visoki rjavi vojaški škornji — ostanek iz svetovne vojne — obvarovali zabodljaja s sovražnim bajonetom.

Pomešal sem se z našimi vojaki v gručo nasprotnih bojevnikov, ki so se že umikali, da jih prepodimo. Med kričanjem in zmedo zamahne sovražni vojak z vso silo z bajonetom na puški proti meni, z udarcem po njegovi puški pa ga odbijem, tako da me je z bajonetom namesto v gornji del telesa zadel mnogo nižje v nogo, kjer je prebodel in razparal golenico na škornju, ne da bi mi bil prišel do kože.

Raztrgani škorenj in njegov par sem po nasvetu sobojevnikov nekaj časa hranil za spomin. Ker smo pozneje še dolge mesece stražili in branili našo severno mejo, mi je prenašanje in prevažanje škornjev bilo v breme ter sem jih rajši podaril vojaku, ki so mu pri naši drugi koroški ofenzivi tudi prinesli srečo, ker se mu ni ničesar pripetilo.

Težko ranjeni prostovoljec četovodja Ermenc prepreči s svojo bistroumnostjo svojo in pa usmrtitev soujetih slovenskih vojakov.

Do sedaj sem že večkrat omenil, da so sovražniki, ki so napadali Radgono, razen moje desetine, kar v prvih bojih premagali vse ostale naše straže in oddelke, ki so stale in se borile izven vojašnic.

Boje naše predstraže, ki je stala v radgonskem drevoredu ne daleč od Mure in mosta čez Muro, in sicer v Radgoni, ne v Spodnjem Grisu, ki leži na gornje-radgonski strani, mi je popisal njen poveljnik, enoletnik četovodja Ermenc.

V trenutku, ko je kakor na znak vseokrog začelo pokanje strojnic, pušk in ročnih bomb, je bil tudi že Ermenc s svojo stražo obkoljen in napaden. Kakor da so zrastli iz zemlje, tako so se mu v obliki kroga približali po številu močnejši sovražniki ter od vseh strani navalili na njegovo skupino. Nekaj časa se je Ermenc dobro branil s streljanjem, kar jih je nekoliko zadržalo. Kakor hitro je pa pritisk sovražnega kroga postal še močnejši, je nekaj njegovih mož zgubilo pogum. Poskušali so se umakniti, niso se pa imeli kam. Obkroženi od sovražnih pušk in deroče, napol zamrzle Mure so padli v ujetništvo. To je napadalce, ki so jih s streljanjem obdelovali, ojunačilo, da so svoj obroč proti Ermenčevemu oddelku še bolj stisnili. Ermenčevi so sicer še streljali in se branili. Nasprotnik jih je pa naskočil ter jim pobral orožje. Nasprotnik pri zajetju ni postopal, kakor postopa v takih primerih disciplinirano vojaštvo, ki spoštuje vse dotične vojaške in mednarodne predpise. Namesto da bi bil Ermenčev oddelek ujel, ne da bi bil rabil orožje, ker se ni več branil, se je čisto iz bližine posluževal strelnega orožja in bajonetov. Pri tem je dobil Ermenc sam iz daljave nekaj metrov strel iz puške

Opazovalec

Celotnostna godlja

Dimitrij Ljotić, znana politična prikazen iz Smedereva, ki bi rad še vnaprej obdržal koristni, ah, za čaršijo tako koristni unitarizem in ki se seveda ponuja za voditelja v tisti znameniti stanovski državi, izdaja tednik »Naš put«. Ta tednik naj dela reklamo za njegove »ideje«. Na kakšen način, smo že nekoč pokazali. Pa seveda mora delati tudi ta tednik reklamo za izbranega voditelja, namreč za takega voditelja, ki se je dal kar sam izbrati. Slava homerskih junakov pa bo splahnela spričo nesmrtnih verzov, s katerimi obdeluje »Naš put« voditelja in njegove ideje. Na primer:

Hajte braćo u zboraše,
koji traže pravo vaše,
što se bore za slobodu,
za slobodu svome rodu.

Upoznajte zaštitnika,
Dimitriju mučenika,
vodju »Zbora«, div junaka
kao zmaja iz oblaka.

Če nam razlaga totalitarec, ki je za celostno, fašistično vladavino in zoper vlado ljudstva, torej tudi zoper svobodo ljudstva, da se bori za svobodo, tedaj to še po nekakšnem razumemo, saj že ta čudna pojmovna godlja spričuje, da ne ve, kaj dela. Tudi tistega »mučenika« mu navsezadnje ne smemo očitati, tembolj ker ni gotovo, če ni za mučenika napredoval samo zato, da se je lahko rimal na »zaštitnika«. Navsezadnje se ima vsak pravi jugosloven za mučenika že tisti hip, ko je potisnjen v opozicijo, to vseskozi nekoristno zadevščino. Samo tega ne razumemo, zakaj bi se bil mučenik skoraj kar na eno sapo sprevrgel v velikana junakov, ki bi bil kakor lintvern v oblakih. Naj nam torej ob priložnosti »Naš put« tega mučenika — junaka — lintverna iz oblakov podrobneje razloži. Potem bomo še bolj veseli.

Konec padanja rojstev na zahodu?

Še pred nekaj leti je stala zahodna Evropa v znamenju naglega padanja rojstev, ki je navdajalo statistike in politike z veliko in razumljivo skrbjo. Nekaj časa se je zdelo, da ne bo moglo nič ustaviti tega katastrofalnega padanja, ki je grozilo v malo desetletjih uničiti največje narode, ali jim vsaj iztrgati vodečo vlogo, ki jo imajo v Evropi in na svetu. Najbolj prizadete od tega značilnega pojava povojne dobe so bile prav najbolj civilizirane in najbogatejše evropske države na evropskem zahodu in severu. Pred vsem v Angliji, Franciji, Nemčiji, Avstriji, Švici in v skandinavskih državah je zavzelo padanje rojstev tak obseg, da se je zdelo popolno »odljudenje« teh dežel že nekaj neizbežnega, in statistiki so imeli že vnaprej izračunano, kdaj bo katerega teh narodov konec. Nastal je pojem »izumirajočega naroda«, ki je veljal tako za Nemce, kakor za Francoze, Angleže in Skandinavce.

Nenadoma pa je v zadnjih letih nastopil v tem pogledu na zahodu nagel preobrat; skoraj pri vseh »izumirajočih« narodih se je začelo število rojstev namreč spet dvigati. To velja pred vsem za Nemčijo, kjer se je dvignila rodnost od 14.7% v letu 1933. na 21.0% v letu 1939. Prav tako se je začela rodnost sicer nekoliko počasneje, toda stalno dvigati v Veliki Britaniji, v Ostmarki (Avstriji), na Danskem in celo v Švedski, kjer so zaznamenovali v letih 1924—1933 najnižjo rodnost na svetu (13.7%). Zdi se, da bo tudi v Franciji počasi nastopil v tem pogledu preobrat na boljše, zlasti odkar je Daladierova vlada izdala lansko leto znane izredno širokosrčne zakone v varstvo družin z več otroki in poostrila zakone o nravnih prestopkih. Takšna zakonodaja se je izkazala že v Nemčiji in Italiji za zelo učinkovito. Francoski zakoni, ki jih je izdal Daladier, pa gredo še mnogo dalje.

Pač pa se opaža, da je začela padati rodnost vzhodno- in srednjeevropskih narodov. Dozdeva se, da se pomika pas padanja rojstev počasi proti vzhodu. Zaenkrat so najbolj prizadeti baltiški narodi, pa tudi Čehi, Madžari, Slovenci, Hrvatje (v Slavoniji) itd. Rodnost pri teh narodih sicer še ni dosegla tako nizke stopnje, kakor na zahodu, vendar se je ponekod že nevarno približala najnižjemu stanju, ki ga je dosegel kdaj zahod.

Upanje je, da je tudi tukaj to samo mimobežna epidemija, ki se bo dala s sredstvi, ki so se obnesla že na zahodu, pravočasno omejiti in ozdraviti.

Mali zapiski

Šele zdaj...

V »Slovencu« z dne 3. t. m. beremo:

Zdaj je banovina Hrvaška dobila tudi svojo finančno avtonomijo. Zdaj je torej napočil čas, da se lotimo še drugega vprašanja, ki je v njem zapopadena stara zahteva slovenskega naroda, ki se kratko glasi: avtonomija Slovenije.

Hrvaški listi so po sporazumu že večkrat pisali, da jim je nerazumljiva naša politika, ki je zmeraj rinila čez drn in strn za Belgradom in ovirala Hrvate. Pisali so tudi večkrat, in pred kratkim smo mi navedli tak glas, da ne razumejo, zakaj vežejo slovenski politiki vprašanje slovenske samoupravne enote s srbsko, kajti medtem ko je vprašanje srbske enote zahomotano, bi se bilo dalo vprašanje slovenske že davno in zlahka rešiti.

Širite naš tednik „Slovenijo“!

Pod tem naslovom piše dne 4. t. m. »Hrvatski dnevnik« o zahtevi srbskega »Trgovinskega glasnika«, da ne bi smel znašati hrvaški preračun nad miljardo dinarjev, in zračuna, da znašajo samo tvarni in osebni izdatki več in da bi po tej čaršijski zahtevi seveda ne ostalo prav nič ne za kmečko gospodarstvo, ne za omiko, za tehnična dela, za ljudsko zdravje, kratko in malo prav nič za dela, ki naj dvignejo raven hrvaških širokih ljudskih plasti.

Črnogorci proti velikosrbstvu

Črnogorski list »Zeta« vidi v osnovanju ene same srbske enote nevarnost za Črnogorce, ker bi jim bile z njo za vselej zvezane roke v korist srbske centralistične rente. Pravi tudi:

Kadar so pobirali lavorike za dvig Srbov in srbstva, niso prišli Črnogorci samo na zadnje mesto, ampak so bili še povrh namesto pohvale osumničeni kot »Brankovići«, njihove žrtve so bile podcenjevane in malotene ravno od tistih, za katere so se žrtvovali, in vse to namenoma in samo zato, da bi se oni lepotili z našo slavo in našimi deli in da bi oni pobirali sadove našega trpljenja in naših zmag. In to se ni godilo samo v slavi in časti, ampak tudi v gospodarskih koristih in pravicah.

Kakor se vidi, je začelo jugoslovenarsko velikosrbstvo presedati celo Črni gori, ki ji je doslej vsaj v tvarnem pogledu bilo bolj naklonjeno kakor kateri koli drugi, zlasti še hrvaški ali slovenski pokrajini.

Naš tednik »Slovenijo« je treba razširiti kar največ mogoče. Prepričani smo, da to žele ne le naši dosedanji naročniki, ampak vsi prepričani Slovenci. Zato prosimo vse naše naročnike in prijatelje, da naj nam pridobivajo novih naročnikov. To zato, da list tvarno podpro in pa da se slovenska misel čimbolj razširi. Našemu tedniku je treba že zaradi kritja stroškov, ki so veliki, novih plačujočih naročnikov, da ne omagamo.

Uprava tednika »Slovenija«

Spominjajte se tiskovnega sklada tednika „Slovenije“

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo zapoved vesti in nravnosti, prosimo, da podprejo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za tiskovni sklad našega tednika „Slovenije“!

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.

v hrbet, ki ga je težko ranil in seveda podrl na tla. Kljub temu je pa ostal pri zavesti. Ko je sovražni poveljnik, ki je Ermenčev oddelek premagal, začel ogledovati Ermenca, kako krvavi iz velike, zevajoče rane, ki mu je povzročala vedno hujše bolečine, se mu je menda nekoliko zasmilil, nakar so ga za silo obvezali. Med obvezovanjem je Ermenc nasprotnemu poveljniku očital, da ni pravilno postopal, ker je pustil streljati nanj in na njegove, ko je videl, da so bili že izven boja in se niso več branili, temveč so se že vdali. Nasprotni poveljnik je Ermencu odgovoril, da zaslužijo prav za prav vsi skupaj smrt. Nemško Radgono pridejo zasedat in jim kljub štiriletni vojni še ni dovolj prelivanja krvi. Kdo da jih je klical in vabil, da kot prostovoljci zasedajo nemške kraje. Pri teh njegovih izvajanjih je med njegovimi vojščaki, ki jih je imel bolj slabo pod svojo oblastjo, nastalo takšno razpoloženje, da je le malo manjkalo, da niso začeli neoboroženih in ranjenih ujetnikov pobijati. Če bi jim kljub slabosti, ki se je Ermenca zaradi rane prijemala, Ermenc ne bil razlagal, da niso nikakšni komiti, temveč redni od vlade mobilizirani vojaki, ki so se poklicu morali odzvati, ker bi sicer žandarji prišli po nje ter jih postavili pred vojna sodišča, ni gotovo, kako bi bilo z Ermenčevim oddelkom. Ermenčeva pripomba, da naši vojaki tudi ne bodo nobenega njihovega ujetnikov ubili, jih je šele naposled prepričala, da je prav, če puste Ermenčeve pri življenju. Spravili in zavlekli so jih nato v neko šupo v bližini, kjer jih je naša protiofenziva pozneje našla in rešila.

(Dalje prihodnjič.)

Vsak zaveden Slovenec naj bo naročnik „Slovenije“!

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Svetopisemski podobi sta viseli sami za sebe, skoraj zraven vrat. Učitelj Pavlin je to takoj opazil. Eden učencev mu pove, kako in kaj. Opazil sem, kako se je stari mož ugriznil v ustnice. Dogodek mi je bil pravo razodetje, tisti mah se je v meni nekaj zganilo. Učitelj in katehet se torej ne razumeta...

Imel sem že tedaj občutek, da je naslednji dogodek v zvezi s prvim, dasi sta mi bila oba nejasna. Pri neki priliki reče Pavlin: »Bodite hvaležni, da imamo tako skrbnega vladarja. Dal je postavo, da mora vsak otrok v šolo. Prej tega ni bilo. Zato je toliko ljudi, ki ne znajo ne brati ne pisati. Pa tudi tisti, ki so se šolali, ne znajo mnogo. Takratni učitelji sami niso veliko znali. Bili so tudi slabo plačani; da so se preživljali, so bili hkrati mežnarji. Danes je bolje, učitelj je samo učitelj. Učenci se uče razen branja in pisanja še drugih vednosti: slovnice, zgodovine, prirodopisja, risanja. Mnogim to ni všeč; posebno kmetje so nezadovoljni; oni bi najraje, da bi sploh ne bilo šole, da bi imeli otroke doma za hlapce. Jaz vam pa pravim: Postava je dobra. Učite se, da boste kaj znali. Življenje postaja vedno težje; obveljal bo le tisti, ki kaj zna. Poglejte svoje starše, kako jim je težko, če ne znajo brati in pisati...« Povedal je še, da tudi papež ni zadovoljen s postavo in da jo je zato preklel. Imenoval je Gregorja IX. in konkordat, česar seveda nisem razumel. Od vsega mi je ostalo samo eno: Torej ne samo učitelj in katehet se ne razumeta; skregana sta tudi papež in cesar, tisti cesar, ki so nam ga slikali kot vzor največje pobožnosti...

V tej opredelitvi, nastali tako rekoč sami od sebe, smo videli nekaj naravnega, kar mora biti. Zunanjost je bila le viden znak, ločili smo se bolj po notranjosti; bili smo dva svetova, tuja si in neznana. Mnogi učenci nismo spregovorili med seboj vsa leta nobene besede, ne da bi se bili zategadelj sovražili. Z nekaterimi smo se komaj pozdravljali; v poznejšem življenju je po večini prenehalo tudi to. Z mnogimi smo si pa postali dobri prijatelji.

Razmeščali so nas po velikosti: manjše spredaj, večje zadaj; razen tega šibkejše zraven nadarjenejših, živahne zraven mirnih. Vsaj moji učitelji so delali tako. Pavlin je razmeščal kar na glas: »Mohar, sédi v drugo klop, levo od Podkrajška, da boš bolj miren; ti, Breskvar, greš na njegovo mesto«. Nekateri starši so prosili, kam naj pride njihen otrok. Hudó zanemarjenega so se branili za soseda tudi sami učenci, češ: »Brglez ima uši«. Ali: »Špehar tako smrdi.«

Hudo zanemarjenih je bilo samo v nižjih razredih nekaj. V višjih so se radi postavili že sami učenci, da so bili umiti in počesani; po večini so bili tudi obuti vse leto. Zanimivo je, da je bila večina zanemarjenih otrok od staršev, ki niso stali slabo.

Zastavo sta nosila dva, oba iz južnega dela mesta. Enemu, sinu polkmeta, so nenehoma lezle »sveče« iz nosa. Opozorjen po učitelju, se je obrisal z rokavi, katerih konca sta se svetila, ko da sta iz pločevine. Bil je tudi sicer umazan in razmršen, dasi ne raztrgan. Drugi, sin zidarskega mojstra, je bil večkrat tak, da ga je nagnal učitelj k vodnjaku. Okrog sebe je širil duh, tudi za otroški nos neznosen. Obleka sicer čedna, toda posvaljkana; čevlji redko osnaženi. Oba, sedaj že mrtva, sta postala pozneje vzor reda in snage.

(Dalje.)

— Sicer je »Jutro« že več dni v skrbeh zaradi razmer v taboru dr. Mačka.

Sobota, 11. VI. 1938. — V Ženevi ima socialni minister velik govor o socialnem napredku Jugoslavije. »Slovenec« objavlja o tem obširno poročilo Avale.

Nedelja, 12. VI. 1938. — Z ozirom na predstoječi mladinski tabor v Ljubljani slavi minister za stavbe dr. Miha Krek na shodu na Viču v obširnem govoru delovanje dr. Milana Stojadinovića in njegovih sodelavcev.

Torek, 14. 6. 1938. — V domačih odmevih priobčuje »Slovenec« zanimivosti iz »Nacionalnega vestnika«, ki mu pravi »najbolj službeno glasilo JNS«, o »triumfalni poti Petra Živkovića po Bosni«. Omenjeni list je svoja poročila o tem opremil bogato tudi s slikami. »Slovenec« trdi, da so te slike najboljši dokaz o ničevnosti shodov, in še ne ve, da bo ta njegova trditev v najbližji bodočnosti potrjena kot pravilna.

Petek, 17. 6. 1938. — V Zagrebu se spopade »Hrvatski dnevnik« z »Obzorom« in ugotovi, da stvarno »Obzor« ruje proti hrvaškemu narodnemu gibanju in proti politiki KDK, čeprav si natika masko podpiratelja obeh. — »Delavska pravica« poroča o občnem zboru JSZ z dne 12. 6. 1938 in poudarja zlasti iz govora predsednika JSZ Srečka Žumra, da JSZ nikakor ne more sodelovati s takimi skupinami, ki so le v priprego slučajnim političnim tvorbam in so le sredstva za politične akcije. Za geslo »Najprej razbijanje, nato pa vladanje« je JSZ nedostopna.

Ponedeljek, 20. 6. 1938. — »Hrvatski dnevnik« priobčuje uvodnik, ki je posvečen desetletnici umora Pavla Radića in dr. Gjura Basarička v »narodni skupščini«, ko je atentator tudi smrtno ranil Stepana Radića. — Izve se, da je bila v nedeljo banovinska seja mladine JNS, ki je izredno uspela. Vršila se je v termalnem kopališču Laško. — Listi objavljajo po poročilu Avale vesti o uspešnem govoru finančnega ministra Letice na Grubišnem polju, ki je med drugim ponovil, da dviga JRZ visoko zastavo jugoslovenstva in unitarizma in nadaljuje tako politiko Svetozarja Pribičevića. Dr. Mačkova stvar je, če hoče avtonomijo ali federacijo, mi mu ne moremo slediti. Tudi dr. Hodža mu ne sledi, čeprav je Slovak. — Skoraj dobesedno tako je slavil unitarizem v Šabcu poštni minister Čvrkić, ko je kumoval zastavi organizacije JRZ.

(Dalje prihodnjič.)

Samouprava delavskega zavarovanja

Ena jugoslovenska naprava za drugo pada po sporazumu v grob. Zdaj je na vrsti Osrednji urad za zavarovanje delavcev, tisti, ki so ga jugosloveni ustanovili v Zagrebu, čeprav prej podobne naprave doli sploh ni bilo, in ga seveda niso hoteli dati Sloveniji, četudi smo tukaj tako napravo imeli že dolga leta in skušeno in izurjeno uradništvo z njo. S to ustanovitvijo so hoteli ubiti dve muhi hkratu: Hrvate, ki so belgrajski centralizem in njegove namene veliko bolj poznali, kakor Slovenci, in zato tudi vse odločneje odklanjali, pridobiti za centralizem s tem, da so jim dali donosno centralistično napravo. Slovence pa z njo vnovič udariti, da vsaj ne bodo imeli prav nikjer nobene besede in da bo njihni odpor zoper u-e-dinjevanje tudi gospodarsko zlomljen, tako da bi nazadnje sploh ne imeli nobene moči več, upirati se uničevanju lastne samobitnosti.

Razumljivo je, da odprava tako imenitne centralistične naprave ne gre jugoslovenom v priklad, razumljivo je tudi, da so takoj nastopili zanjo, seveda v »Jutru«, ki mu je ravnatelj ljubljanskega okrožnega urada dr. Bohinjec napisal v ta namen potrebni sestavek.

Od prvega dne, ko se je ustanovil v Zagrebu Osrednji urad, so bili Slovenci nezadovoljni z njim. Vpeljal se je pri nas s tem, da je prepovedal zidati ljubljanskemu okrožnemu uradu za njegov denar primerno veliko poslopje. Sicer pa ne bomo ponavljali vsega, kar se je o centralističnem gospodarjenju tega urada že vse pisalo, kar smo pisali posebno tudi mi. Samo za primanjkljaje pri južnih okrožnih uradih so morali slovenski delavci prispevati nad 22 milijonov. K temu pa so prišli še velikanski stroški za razkošno palačo nepotrebnega osrednjega urada, za drago visoko uradništvo pri njem, prišlo je nesmotrno nalaganje denarja, odvajanje našega denarja v južne kraje — kratko vse tisto, kar je bilo zmeraj pri nas nerazdružno povezano z vsako nacionalno zadevščino.

Človek bi torej dejal, če kak centralizem sploh, tega vsaj za Slovence in s slovenskega stališča ni mogoče braniti. Kajti na prvi pogled je očitno, in to prav za vsakega, da bi bilo bolje za našega delavca, pa tudi za podjetnika, če bi bili vsi tisti težki milijoni ostali doma, če bi ne bili zanje in za naše gospodarstvo zgubljeni. Navdušević bi se mogli zanj kvečjemu na jugu, kjer jim je pomenil kakor v vseh stvareh tudi v tej pravi zlati dež. Pri tej priložnosti pa je treba priznati, da Hrvatov ni zmamila donosnost centralističnega Osrednjega urada zanje, da bi bili spričo njega pozabili na načelo, odpraviti centralizem vsepovsod in zato tudi tam, kjer jim je bil izjemoma celo koristen.

To pa je seveda stvar, ki je za praktičnega jugoslovena dr. Bohinjca nedoumljiva. Kar roke je sklenil nad glavo in se takole začudil:

Godi se čudo, da celo pokrajina, ki je imela v svoji sredi sedež gospodarsko, socialno in finančno velepomembne vsedržavne socialno-zavarovalne ustanove, po svojih lastnih sinovih izjavlja, da te skupne ustanove noče in da hoče njeno likvidacijo. Pojav, ki hoče razbitje SUZOR-a tako do temelja, da ne bo ostal kamen na kamnu, je psihološko zelo zanimiv in poučen, ker je v nasprotju z naravnimi sebičnimi težnjami vsakega posameznika in vsake tudi etično najpopolnejše celote.

In seveda ga nemalo skrbi, da ne bi ob vsem tem šel centralizem rakom žvižgat. Zato prihaja z zakonodajno skupnostjo v **načelih** socialnozavarovalnega prava, ki jo predvideva uredba o banovini Hrvaški, pa bi rad iz tega izvajal za socialno zavarovanje »primerno upravno skupnost«, to se pravi nadaljevanje centralizma, četudi je očitno, da zgolj enotna pravna **načela** ne zahtevajo nobene druge skupnosti razen v okvirne zakonodaje, že celo pa ne skupnega denarnega gospodarstva, še več, da je skupnost v **načelih zakonodaje** samo dejansko priznanje popolne **samouprave.**

Dr. Bohinjec tudi plaši delodajalce, da bo decentralizirano zavarovanje dražje in trdi, da tudi ob centralizmu ostaja denar doma. Kar se tega zadnjega tiče, bi samo želeli, da bi bili istali res doma vsi milijoni, o katerih smo zgoraj govorili. Kar se pa tiče podražitve zavarovanja, pa prav radi verjamemo, da bi res utegnilo biti, če bi dali, da bi centralisti tudi v prihodnje gospodarili v delavskem zavarovanju. Za preudarnega človeka je pa stvar dokaj preprosta: ne bo več treba vzdrževati dragega Osrednjega urada, ne bo več treba prispevati za pasivne urade, torej bo in mora biti zavarovanje **cenejše.** In to tudi bo.

Že celo pa so brez vsake osnove dr. Bohinčevi pomisleki glede varstva pridobljenih pravic ob prehodu iz pristojnosti enega urada v pristojnost drugega, glede potrebe široke osnove za zavarovanje in podobno. Vse take stvari se dajo urediti sporazumno, saj jih celo neodvisne države urejajo na take načine. Tista široka osnova nam je bila pa dozdaj samo škodljiva, zato res ne more nihče sprevideti, zakaj naj bi bila zdajci tako koristna. Mogoča je sploh samo na neki enotni kulturni in gospodarski ravni. Te pa pri nas ravno ni. Vemo samo, da so jo sicer jugosloveni zmeraj predpostavljali. Vemo tudi, koliko nas je veljala. In če nam jo skuša g. dr. Bohinjec spet kedaj prišepetavati, tedaj mu povemo samo to, da poznamo njegov namen in da nam je enaindvajsetletna skušnja pokazala in povedala toliko, da ne mislimo nasesti na nobeno prišepetavanje več.

Opazovalec

Za svobodo ali zoper njo

V sestavku »Viri moči britanskega vladarstva« piše švicarski dnevnik »National-Zeitung«:

Tisti, ki si morejo misliti moč državne tvorbe samo v togem izvajanju osrednje oblasti, so prišli do prepričanja, ko so se začele uresničevati velike novodobne tvoritve svobodnih zveznih držav v britanskem vladarstvu, da ta že na sebi sumljiva demokratična svoboda ne bo prenesla bojevitega spopada s podložniškimi državami. Kako često smo lahko slišati to trditi 1914. leta! In kaj je bil nasledek? Britansko svetovno vladarstvo ni samo zmagovito prestalo svetovne vojne 1914—1918, ampak je lahko bolj ko kedaj spoznalo v njej, da je svobodna dejavnost za misel vladarstva več vredna kakor vsaka druga oblika udeležbe, ter da je navzlic vsej bojazni centralistov in imperialistov ravno misel tisto, kar more držati skupaj tako mogočno vladarstvo.

Nasprotim takim mislim in resnicam, ki veljajo seveda tudi za druge države, so postavili naši jugosloveni misel centralizma, nasilja, izkoriščanja kot najvišje vodilo državne politike. Dvajset let so tako ubijali čut povezanosti med južno-

---

Ob tako različni vrednosti seveda ne gre, da bi imela vsa plemena enake človečanske in politične pravice. Tako so evropski dogodki zadnjih let čisto v skladu s plemenskim naukom gospoda Rosenberga, ki je svetovnonazorski učitelj nove Nemčije.

Sklepne misli dr. Janžekoviča

H koncu svoje razprave zavzema dr. Janžekovič kot filozof načelno stališče do Rosenbergovih »filozofskih« naukov. Dokaže mu, da se giblje v začaranem krogu, ko vpije: absolutna resnica je, da absolutne resnice — ni...

Dr. Janžekovič analizira Rosenbergov nauk s filozofskega stališča in dožene, da predstavlja dokaj čuden spoj Kantovega skeptičnega kriticizma in najnaivnejšega dogmatizma. Rosenberg prihaja naravnost začetniško neprevidno zelo mnogokrat sam v nasprotje z izhodišči svoje »filozofije«, kar ga pa niti najmanj ne moti. »Saj — to je vendar mit in filozofija krvi, ne pa — pamet«.

»... Logična resnica se mora vendar ravnati po krvi, da sploh lahko postane del prave, organične resnice, ne kri po logiki...«, z drugo besedo, razum se mora ravnati po pesti, ne pest po razumu. Novi mit si je hote zamašil ušesa pred glasom pameti. Njegovim pripadnikom nazadnje ni mogoče drugega reči, kakor da naj počakajo na sodbo zgodovine, končava dr. Janžekovič.

Pljuvanje v lastno skledo?

Zanimivo postaja Rosenbergovo gledanje sveta posebno v najnovejšem času, ko so nekateri znanstveniki preiskali Rosenbergov rodovnik in odkrili, da je Rosenberg potomec judovskih in letonskih prednikov. To je zdaj dokazano. Ob tem dejstvu seveda ne more več vrednotiti svet Rosenbergovih nazorov kot »klic njegove germanske krvi« in severnjaškega plemena, pač pa kot originalen poizkus avanturizma v kraljestvu filozofije.

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v l. 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Prestreljeni plašč. — Škorenj kot varuh pred zabodljajem sovražnega bajoneta.

Ko so bili končani nočni boji, smo ugotovili, da so nemško-avstrijske strojne puške prevrtale moj dolgi vojaški plašč od zadaj pod kolenom. Seveda se nisem zavedel, kedaj in pri kateri priložnosti je sovražni strojničar streljal in zadeval moj plašč namesto mene. Kot očiten dokaz, da so me tisto jutro v vseh bojih na celi črti spremljala samo srečna naključja, moram še omeniti, kako so me visoki rjavi vojaški škornji — ostanek iz svetovne vojne — obvarovali zabodljaja s sovražnim bajonetom.

Pomešal sem se z našimi vojaki v gručo nasprotnih bojevnikov, ki so se že umikali, da jih prepodimo. Med kričanjem in zmedo zamahne sovražni vojak z vso silo z bajonetom na puški proti meni, z udarci po njegovi puški pa ga odbijem, tako da me je z bajonetom namesto v gornji del telesa zadel mnogo nižje v nogo, kjer je prebodel in razparal golenico na škornju, ne da bi mi bil prišel do kože.

Raztrgani škorenj in njegov par sem po nasvetu sobojevnikov nekaj časa hranil za spomin. Ker smo pozneje še dolge mesece stražili in branili našo severno mejo, mi je prenašanje in prevažanje škornjev bilo v breme ter sem jih rajši podaril vojaku, ki so mu pri naši drugi koroški ofenzivi tudi prinesli srečo, ker se mu ni ničesar pripetilo.

Težko ranjeni prostovoljec četovodja Ermenc prepreči s svojo bistroumnostjo svojo in pa usmrtitev soujetih slovenskih vojakov.

Do sedaj sem že večkrat omenil, da so sovražniki, ki so napadali Radgono, razen moje desetine, kar v prvih bojih premagali vse ostale naše straže in oddelke, ki so stali in se borili izven vojašnic.

Boje naše predstraže, ki je stala v radgonskem drevoredu ne daleč od Mure in mosta čez Muro, in sicer v Radgoni, ne v Spodnjem Grisu, ki leži na gornje-radgonski strani, mi je popisal njen poveljnik, enoletnik četovodja Ermenc.

V trenutku, ko je kakor na znak vseokrog začelo pokanje strojnic, pušk in ročnih bomb, je bil tudi že Ermenc s svojo stražo obkoljen in napaden. Kakor da so zrastli iz zemlje, tako so se mu v obliki kroga približali po številu močnejši sovražniki ter od vseh strani navalili na njegovo skupino. Nekaj časa se je Ermenc dobro branil s streljanjem, kar jih je nekoliko zadržalo. Kakor hitro je pa pritisk sovražnega kroga postal še močnejši, je nekaj negovih mož zgubilo pogum. Poskušali so se umakniti, niso se pa imeli kam. Obkroženi od sovražnih pušk in deroče, napol zamrzle Mure so padli v ujetništvo. To je napadalce, ki so jih s streljanjem obdelovali, ojunačilo, da so svoj obroč proti Ermenčevemu oddelku še bolj stisnili. Ermenčevi so sicer še streljali in se branili. Nasprotnik jih je pa naskočil ter jim pobral orožje. Nasprotnik pri zajetju ni postopal, kakor postopa v takih primerih disciplinirano vojaštvo, ki spoštuje vse dotične vojaške in mednarodne predpise. Namesto da bi bil Ermenčev oddelek ujel, ne da bi bil rabil orožje, ker se ni več branil, se je čisto iz bližine poslževal strelnega orožja in bajonetov. Pri tem je dobil Ermenc sam iz daljave nekaj metrov strel iz puške

slovanskimi narodi. In če jim je kdo prigovarjal v veri, da so morebiti le še dobro in pošteno misleči med njimi, tedaj so prihajali z državniško zaskrbljenostjo: »Seveda, Anglija, že res, toda pri nas, veste, pri nas so druge razmere, in naše ljudstvo ni zrelo, vzgojiti ga bo šele treba za svobodo, še zgubil bi jo, če bi mi ne čuli nad njo!«

Kakor da bi se ljudje v suženjstvu mogli vzgajati za svobodo, v razbojniških brlogih spoštovanja tujega imetja in življenja, v jugoslovenskih strankah nravstvenega vrednotenja človeštva! Veliki socialni in vzgojni mislec Masaryk je dejal, da diktature, nesvoboda stalno pokvarjajo značaje. Gotovo je, da je neizrečeno težko vstajenje človekovo, ki je padel od neodvisne nravstvene osebnosti na helota, sužnja politično organizirane svojati.

Zato pa tudi doživljamo, da se hlapci v teh dneh branijo svobode. Kaj bi tudi z njo! Vodiči so kot valpti zadovoljni. A vodnikov nimamo.

Celotnostna godija

Dimitrij Ljotić, znana politična prikazen iz Smedereva, ki bi rad še vnaprej obdržal koristni, ah, za čaršijo tako koristni unitarizem in ki se seveda ponuja za voditelja v tisti znameniti stanovski državi, izdaja tednik »Naš put«. Ta tednik naj dela reklamo za njegove »ideje«. Na kakšen način, smo že nekoč pokazali. Pa seveda mora delati tudi ta tednik reklamo za izbranega voditelja, namreč za takega voditelja, ki se je dal kar sam izbrati. Slava homerskih junakov pa bo splahnela spričo nesmrtnih verzov, s katerimi obdeluje »Naš put« voditelja in njegove ideje. Na primer:

Hajte braćo u zboraše,
koji traže pravo vaše,
što se bore za slobodu,
za slobodu svome rodu.

Upoznajte zaštitnika,
Dimitriju mučenika,
vodju »Zbora«, div junaka
kao zmaia iz oblaka.

Če nam razlaga totalitarec, ki je za celostno, fašistično vladavino in zoper vlado ljudstva, torej tudi zoper svobodo ljudstva, da se bori za svobodo, tedaj to še po nekakšnem razumemo, saj že ta čudna pojmovna godlja spričuje, da ne ve, kaj dela. Tudi tistega »mučenika« mu navsezadnje ne smemo očitati, tembolj ker ni gotovo, če ni za mučenika napredoval samo zato, da se je lahko rimal na »zaštitnika«. Navsezadnje se ima vsak pravi jugosloven za mučenika že tisti hip, ko je potisnjen v opozicijo, to vseskozi nekoristno zadevščino. Samo tega ne razumemo, zakaj bi se bil mučenik skoraj kar na eno sapo sprevrgel v velikana junakov, ki bi bil kakor lintvern v oblakih. Naj nam torej ob priložnosti »Naš put« tega mučenika — junaka — lintverna iz oblakov podrobneje razloži. Potem bomo še bolj veseli.

Konec padanja rojstev na zahodu?

Še pred nekaj leti je stala zahodna Evropa v znamenju naglega padanja rojstev, ki je navdajalo statistike in politike z veliko in razumljivo skrbjo. Nekaj časa se je zdelo, da ne bo moglo nič ustaviti tega katastrofalnega padanja, ki je grozilo v malo desetletjih uničiti največje narode, ali jim vsaj iztrgati vodečo vlogo, ki jo imajo v Evropi in na svetu. Najbolj prizadete od tega značilnega pojava povojne dobe so bile prav najbolj civilizirane in najbogatejše evropske države na evropskem zahodu in severu. Pred vsem v Angliji, Franciji, Nemčiji, Avstriji, Švici in v skandinavskih državah je zavzelo padanje rojstev tak obseg, da se je zdelo popolno »odljudenje« teh dežel že nekaj neizbežnega, in statistiki so imeli že vnaprej izračunano, kdaj bo katerega teh narodov konec. Nastal je pojem »izumirajočega naroda«, ki je veljal tako za Nemce, kakor za Francoze, Angleže in Skandinavce.

Nenadoma pa je v zadnjih letih nastopil v tem pogledu na zahodu nagel preobrat; skoraj pri vseh »izumirajočih« narodih se je začelo število rojstev namreč spet dvigati. To velja pred vsem za Nemčijo, kjer se je dvignila rodnost od 14.7% v letu 1933. na 21.0% v letu 1939. Prav tako se je začela rodnost sicer nekoliko počasneje, toda stalno dvigati v Veliki Britaniji, v Ostmarki (Avstriji), na Danskem in celo v Švedski, kjer so zaznamenovali v letih 1924—1933 najnižjo rodnost na svetu (13.7%). Zdi se, da bo tudi v Franciji počasi nastopil v tem pogledu preobrat na boljše, zlasti odkar je Daladierova vlada izdala lansko leto znane izredno širokosrčne zakone v varstvo družin z več otroki in poostrila zakone o nravnih prestopkih. Takšna zakonodaja se je izkazala že v Nemčiji in Italiji za zelo učinkovito. Francoski zakoni, ki jih je izdal Daladier, pa gredo še mnogo dalje.

Pač pa se opaža, da je začela padati rodnost vzhodno- in srednjeevropskih narodov. Dozdeva se, da se pomika pas padanja rojstev počasi proti vzhodu. Zaenkrat so najbolj prizadeti baltiški narodi, pa tudi Čehi, Madžari, Slovenci, Hrvatje (v Slavoniji) itd. Rodnost pri teh narodih sicer še ni dosegla tako nizke stopnje, kakor na zahodu, vendar se je ponekod že nevarno približala najnižjemu stanju, ki ga je dosegel kdaj zahod.

Upanje je, da je tudi tukaj to samo mimobežna epidemija, ki se bo dala s sredstvi, ki so se obnesla že na zahodu, pravočasno omejiti in ozdraviti.

Mali zapiski

Šele zdaj...

V »Slovencu« z dne 3. t. m. beremo:

Zdaj je banovina Hrvaška dobila tudi svojo finančno avtonomijo. Zdaj je torej napočil čas, da se lotimo še drugega vprašanja, ki je v njem zapopadena stara zahteva slovenskega naroda, ki se kratko glasi: avtonomija Slovenije.

Hrvaški listi so po sporazumu že večkrat pisali, da jim je nerazumljiva naša politika, ki je zmeraj rinila čez drn in strn za Belgradom in ovirala Hrvate. Pisali so tudi večkrat, in pred kratkim smo mi navedli tak glas, da ne razumejo, zakaj vežejo slovenski politiki vprašanje slovenske samoupravne enote s srbsko, kajti medtem ko je vprašanje srbske enote zahomotano, bi se bilo dalo vprašanje slovenske že davno in zlahka rešiti.

JRZ je pri volitvah zgubila bitko

Predsednik vlade in obenem predsednik JRZ Dragiša Cvetković je imel zadnjo nedeljo govor na sestanku senatorjev JRZ. V tem govoru se je tudi dotaknil znamenitih zadnjih decembrskih volitev in dejal, da je sicer dobila na njih JRZ na podstavi volilnega zakona velikansko večino, da pa se je čutilo, da je na njih JRZ podlegla. **Kajti če se upošteva javno glasovanje, uradniški aparat in še neke stvari, je treba pošteno priznati, da je JRZ pri volitvah zgubila bitko.**

Upajmo, da bo spričo te javne ugotovitve z najpristojnejše strani prenehalo povsod tisto nesmiselno bahanje o sijajni zmagi. Gotovo seveda to še ni.

Nenasitna čaršija

Pod tem naslovom piše dne 4. t. m. »Hrvatski dnevnik« o zahtevi srbskega »Trgovinskega glasnika«, da ne bi smel znašati hrvaški preračun nad miljardo dinarjev, in zračuna, da znašajo samo tvarni in osebni izdatki več in da bi po tej čaršijski zahtevi seveda ne ostalo prav nič ne za kmečko gospodarstvo, ne za omiko, za tehnična dela, za ljudsko zdravje, kratko in malo prav nič za dela, ki naj dvignejo raven hrvaških širokih ljudskih plasti.

Črnogorci proti velikosrbstvu

Črnogorski list »Zeta« vidi v osnovanju ene same srbske enote nevarnost za Črnogorce, ker bi jim bile z njo za vselej zvezane roke v korist srbske centralistične rente. Pravi tudi:

Kadar so pobirali lavorike za dvig Srbov in srbstva, niso prišli Črnogorci samo na zadnje mesto, ampak so bili še povrh namesto pohvale osumničeni kot »Brankovići«, njihove žrtve so bile podcenjevane in malotene ravno od tistih, za katere so se žrtvovali, in vse to namenoma in samo zato, da bi se oni lepotili z našo slavo in našimi deli in da bi oni pobirali sadove našega trpljenja in naših zmag. In to se ni godilo samo v slavi in časti, ampak tudi v gospodarskih koristih in pravicah.

Kakor se vidi, je začelo jugoslovenarsko velikosrbstvo presedati celo Črni gori, ki ji je doslej vsaj v tvarnem pogledu bilo bolj naklonjena kakor kateri koli drugi, zlasti še hrvaški ali slovenski pokrajini.

Naši španski izseljeniki

Prijatelj našega lista nas prosi za objavo naslednjega:

Med svojci in sorodniki tistih, ki so svoje dni šli v Španijo, so se raznesle razne govorice, med drugim na primer, da so ti bili prepeljani v Alžir v Afriki. V pomirjenje prizadetih bodi navedeno, da to ni res. Vsi izseljeniki čakajo zbrani na povratek v južni Franciji. Natančni naslov se glasi: Camp de concentration, Gurs, Groupe Jougoslave, Basses Pyrénées, France.

Širite naš tednik „Slovenijo“!

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana

v hrbet, ki ga je težko ranil in seveda podrl na tla. Kljub temu je pa ostal pri zavesti. Ko je sovražni poveljnik, ki je Ermenčev oddelek premagal, začel ogledovati Ermenca, kako krvavi iz velike, zevajoče rane, ki mu je povzročala vedno hujše bolečine, se mu je menda nekoliko zasmilil, nakar so ga za silo obvezali. Med obvezovanjem je Ermenc nasprotnemu poveljniku očital, da ni pravilno postopal, ker je pustil streljati nanj in na njegove, ko je videl, da so bili že izven boja in se niso več branili, temveč so se že vdali. Nasprotni poveljnik je Ermencu odgovoril, da zaslužijo prav za prav vsi skupaj smrt. Nemško Radgono pridejo zasedat in jim kljub štiriletni vojni še ni dovolj prelivanja krvi. Kdo da jih je klical in vabil, da kot prostovoljci zasedajo nemške kraje. Pri teh njegovih izvajanjih je med njegovimi vojščaki, ki jih je imel bolj slabo pod svojo oblastjo, nastalo takšno razpoloženje, da je le malo manjkalo, da niso začeli neoboroženih in ranjenih ujetnikov pobijati. Če bi jim kljub slabosti, ki se je Ermenca zaradi rane prijemala, Ermenc ne bil razlagal, da niso nikakšni komiti, temveč redni od vlade mobilizirani vojaki, ki so se poklicu morali odzvati, ker bi sicer žandarji prišli po nje ter jih postavili pred vojna sodišča, ni gotovo, kako bi bilo z Ermenčevim oddelkom. Ermenčeva pripomba, da naši vojaki tudi ne bodo nobenega njihovega ujetnikov ubili, jih je šele naposled prepričala, da je prav, če puste Ermenčeve pri življenju. Spravili in zavlekli so jih nato v neko šupo v bližini, kjer jih je naša protiofenziva pozneje našla in rešila.

(Dalje prihodnjič.)

Vsak zaveden Slovenec naj bo naročnik „Slovenije“!

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Svetopisemski podobi sta viseli sami za sebe, skoraj zraven vrat. Učitelj Pavlin je to takoj opazil. Eden učencev mu pove, kako in kaj. Opazil sem, kako se je stari mož ugriznil v ustnice. Dogodek mi je bil pravo razodetje, tisti mah se je v meni nekaj zganilo. Učitelj in katehet se torej ne razumeta...

Imel sem že tedaj občutek, da je naslednji dogodek v zvezi s prvim, dasi sta mi bila oba nejasna. Pri neki priliki reče Pavlin: »Bodite hvaležni, da imamo tako skrbnega vladarja. Dal je postavo, da mora vsak otrok v šolo. Prej tega ni bilo. Zato je toliko ljudi, ki ne znajo ne brati ne pisati. Pa tudi tisti, ki so se šolali, ne znajo mnogo. Takratni učitelji sami niso veliko znali. Bili so tudi slabo plačani; da so se preživljali, so bili hkrati mežnarji. Danes je bolje, učitelj je samo učitelj. Učenci se uče razen branja in pisanja še drugih vednosti: slovnice, zgodovine, prirodopisja, risanja. Mnogim to ni všeč; posebno kmetje so nezadovoljni; oni bi najraje, da bi sploh ne bilo šole, da bi imeli otroke doma za hlapce. Jaz vam pa pravim: Postava je dobra. Učite se, da boste kaj znali. Življenje postaja vedno težje; obveljal bo le tisti, ki kaj zna. Poglejte svoje starše, kako jim je težko, če ne znajo brati in pisati...« Povedal je še, da tudi papež ni zadovoljen s postavo in da jo je zato preklel. Imenoval je Gregorja IX. in konkordat, česar seveda nisem razumel. Od vsega mi je ostalo samo eno: Torej ne samo učitelj in katehet se ne razumeta; skregana sta tudi papež in cesar, tisti cesar, ki so nam ga slikali kot vzor največje pobožnosti...

V tej opredelitvi, nastali tako rekoč sami od sebe, smo videli nekaj naravnega, kar mora biti. Zunanjost je bila le viden znak, ločili smo se bolj po notranjosti; bili smo dva svetova, tuja si in neznana. Mnogi učenci nismo spregovorili med seboj vsa leta nobene besede, ne da bi se bili zategadelj sovražili. Z nekaterimi smo se komaj pozdravljali; v poznejšem življenju je po večini prenehalo tudi to. Z mnogimi smo si pa postali dobri prijatelji.

Razmeščali so nas po velikosti: manjše spredaj, večje zadaj; razen tega šibkejše zraven nadarjenejših, živahne zraven mirnih. Vsaj moji učitelji so delali tako. Pavlin je razmeščal kar na glas: »Mohar, sédi v drugo klop, levo od Podkrajška, da boš bolj miren; ti, Breskvar, greš na njegovo mesto«. Nekateri starši so prosili, kam naj pride njihen otrok. Hudó zanemarjenega so se branili za soseda tudi sami učenci, češ: »Brglez ima uši«. Ali: »Špehar tako smrdi.«

Hudo zanemarjenih je bilo samo v nižjih razredih nekaj. V višjih so se radi postavili že sami učenci, da so bili umiti in počesani; po večini so bili tudi obuti vse leto. Zanimivo je, da je bila večina zanemarjenih otrok od staršev, ki niso stali slabo.

Zastavo sta nosila dva, oba iz južnega dela mesta. Enemu, sinu polkmeta, so nenehoma lezle »sveče« iz nosa. Opozorjen po učitelju, se je obrisal z rokavi, katerih konca sta se svetila, ko da sta iz pločevine. Bil je tudi sicer umazan in razmršen, dasi ne raztrgan. Drugi, sin zidarskega mojstra, je bil večkrat tak, da ga je nagnal učitelj k vodnjaku. Okrog sebe je širil duh, tudi za otroški nos neznosen. Obleka sicer čedna, toda posvaljkana; čevlji redko osnaženi. Oba, sedaj že mrtva, sta postala pozneje vzor reda in snage.

(Dalje.)